

Virtuos Jobova osudu

Koncert pro hoboj a orchestr Wolfganga Amadea Mozarta zní pokojem. Radost z nádherné hudby se snoubí s krásou studií Maria Matouše, geniálního českého šachového skladatele světového významu. Přehrávám si jeho studie a žasnu.

Matouš geniálního Mozarta miloval, kromě něj ještě Bacha a Beethovena. Klasická krása. Možná i proto jsou jeho šachové studie tak krásné a čistě jednoduché. Obrazce do sebe zapadají, figury nádherně spolupracují a mají náhle mnohem větší sílu.

Existuje něco jako ideál krásy? Mozart v hudbě, gotické katedrály v architektuře... I v malířství a v literatuře můžeme jmenovat klasiky, kteří tvořili krásná síla, kteří se blížili i vzdalovali ideálu krásy. Kritici umění považují tento pohled za dávno přežitý a překonaný, ale Mario Matouš by se mnou souhlasil.

„Kdo je umělec? Moje definice umělce je jednoduchá: Člověk, který hledá Krásu. Ale co je to Krása? Těžko říci. Znam umělce, kteří vám odpovědí omšelými frázemi ve stylu: ‚Krása je pojem relativní a umělec je člověk, který dává lidstvu nahlédnout do svého rozervaného nitra.‘ Potom tento ‚umělec‘ představí své dílo v galerii. Betonový kvádr se dvěma nedbale vetknutými lešenářskými trubkami. Pod tím neortodoxní název: Bez názvu a cena 20 000 Kč. Vousatí kritici krotí obdivně hlavami, ale normální člověk si odplivne a jde dál. Je jasné, že krása se nedá změřit, zvážit, ani nelze dokázat její existenci. Ale věřím, že normální člověk má stále ještě zdravé estetické citění a v tom vidím šanci pro skutečné umělce dobrat se k absolutní Krásě,“ psal v korespondenci se slovenským skladatelem Michalem Hlinkou.

Právě tomuto ideálu Krásy se Mario Matouš snažil se svými studii přiblížit. Nikdy se nespokojil jen s nedbale nahozeným námětem, byť sebegeniálnějším. Studii cizeloval a leštil, aby všechno hrálo v krásné harmonii, aby už nemohla být lepší, aby byla dokonalá. U mnoha jeho prací, které v této knize publikujeme, se můžete

přesvědčit, že od ideálu Krásky nebyl dále než jeho oblíbení hudební skladatelé.

Zároveň je třeba připomenout, že Matouše nezajímal autor, ale výhradně jeho dílo. Když byl obcí šachových skladatelů vyzván, aby se zapojil do diskuse o přípustnosti zasílat od soutěží pozice, které skladatel nesložil, ale „pouze“ našel v databázi, a nazýval se přitom jejich autorem, napsal:

„Vůbec nemám rád označení člověka jako Tvůrce. Člověk je stvoření a jak toto slovo napovídá, byl stvořen. Nikdy jsem se nepovažoval a nepovažuji za Stvořitele či Tvůrce šachových studií, ale za člověka, který hledá. Jako příklad mohu uvést mé oblíbené houbaření. Dva lidé půjdou do stejného lesa, jeden tam najde košík hřibů a druhý nic. Ten druhý prohlásí, že měl smůlu. Přitom to nebyla otázka štěstí či náhody, ten první tam chodí dvacet let a zná každý trs mechu. Vlastně tedy nejsem autorem svých studií, jen jsem je našel, jméno nad diagramem je nejnepodstatnější.

Šachová úloha či studie má nejblíže k hudební skladbě. Šachoví i hudební skladatelé se musí řídit určitými danými zákonitostmi a jsou tedy zdánlivě dost silně omezeni. Šachový skladatel má k dispozici pouze šachovnici a pár figurek, hudební skladatel notovou osnovu a pár not. Z matematického hlediska tedy počet kombinací v těchto oborech není neomezený. Z toho plyne, že čím kratší hudební skladba, tím větší pravděpodobnost, že dva lidé nezávisle na sobě mohou najít téměř shodnou melodii. Co se týče studií, nemusím snad nic dodávat – viz téma předchůdci v šachové skladbě.

Četl jsem kdesi o pokusech vytvářet tzv. počítačové melodie. Nějaký hudebník programátor by si teoreticky mohl pouštět změní nahodilých tónů, až by se tam najednou náhodou objevila krásná melodie, kterou by zapsal a vydal jako své dílo a stal by se tak ‚nesmrtelným‘. Jestli tato melodie bude opravdu pěkná, nebo dokonce krásná, rád si ji poslechnu, nebo i zazpívám, a bude mi úplně jedno, kdo ji ‚složil‘. U lidových písniček také neznám autora. Vždyť to byl třeba nějaký ptáček v lese, který se o svá autorská práva s nikým nesoudil.

Mě zajímá především dílo. Autoři nejsou bohové a každý má někdy slabší chvíli – v jakémkoli umění. Je možná zcela normální z hlediska přírodních zákonů, že každý živočich si značkuje své území, že každý chce být pod ‚svojí‘ studií podepsán. Sám ale v poslední době nabývám přesvědčení, že jestliže jsem opravdový umělec, pak by mně nemělo záležet na mém jménu, ale především na díle, které jsem po sobě zanechal.“

Mario Matouš (*16. června 1947, † 4. července 2013) byl šachový virtuos, geniální skladatel, ale tak nelehkého života, že žádný z průměrných by s ním nechtěl osud měnit. Narodil se jako třetí dítě středoškolských profesorů, a když mu byly tři roky, jeho maminka byla odsouzená v politickém procesu. „Dostala paragraf podvracení republiky, ale naštěstí si odseděla jen dva roky. Ale jiní tam na stejný paragraf byli dvanáct let. Přišli si pro ni domů v noci, pamatují si, že jsme se ráno probudili a byli jsme doma sami a nevěděli jsme, jestli máme jít do školy. Mariovi byly tři roky, mně sedm a Petrovi deset. Tatínek se pak pro nás vrátil, ale jen nás odvedl někam na úřad, odkud jsme putovali do dětských domovů. Tatínkovi zakázali se o nás starat, že musíme na socialistickou převýchovu. Mario se tam ani pořádně nenaučil mluvit, mě soudružka vychovatelka posílal krást třešně, aby měla na zavařování,“ vzpomíná na dětství Mariova sestra Ariana Petrová.

Otec Maria Matouše musel do výroby, sebrali jim i byt. Znovu učit na gymnáziu nemohl, ani když jeho manželku po dvou

Tříletý Mario

Ministrant Mario Matouš před římskokatolickým kostelem v Mladé Boleslavi spolu s provinciálem Piaristů Cyrilem Žampachem

letech pustili z kriminálu. Na studia mohl Mario Matouš s takovým původem zapomenout. Navíc když sám odmítl vstoupit do dětské komunistické organizace Pionýr a aktivně se podílel na životě římskokatolické farnosti v Mladé Boleslavi, kam chodil do kostela ministrvat. Vyučil se strojním zámečnickem a jako dělník pracoval na montážní lince.

Ve volném čase utíkal do světa 64 polí a také na kolo. Láska k cyklistice se mu ale málem stala osudnou v roce 1971, kdy po pádu utrpěl vážné zranění hlavy. A o tři roky dříve mu kolo dovezlo i podmínečný trest odnětí

svobody. Připomeňme si tu historku, hezky zachycenou v časopise Československý šach, protože ukazuje, že přes Jobův osud byl Mario Matouš vtipný společník a uměl se dobře bavit.

„Jednou, bylo to v roce 1965, se chtěl v létě o prázdninách podívat na dorostenecký přebor ve Vrbně pod Pradědem. Mario sedl na kolo a dojel až do Vrbna, což byl z Mladé Boleslavi velice slušný sportovní výkon. Vadou na kráse bylo, že mu kolo ve Vrbně ukradli. Mario nahlásil krádež na policii a nic se nedělo. Na podzim se hrávala v Ženských domovech na pražském Smíchově soutěž dorosteneckých družstev. Po jednom kole na začátku listopadu šla parta osmi lidí na pivo, mezi nimi byl také Mario Matouš. Mezi řečí se kdosi Maria zeptal, zda již má zpět své kolo. Po záporné odpovědi vzal někdo z přítomných pivní podtácek a veselá společnost na něj začala psát jako na korespondenční lístek. Adresát byl jasný – Policejní stanice Vrbno pod Pradědem: ‚Vážení soudruzi esenbáci! Přestože se již blíží výročí

VŘSR, mé kolo stále nikde! Zajisté již na něm jezdíte! To k vám mám přijet a to vaše hnízdo rozkopat?' A dále se text ještě stupňoval. Na závěr každý napsal jedno slovo, dovedete si představit, o jaké slovní perly se asi jednalo. Nikdo již asi nikdy nevysvětlí, proč poslední slovo bylo právě kečup! Kolo se ani po této výzvě nenašlo, zato se konal s osmičkou pisatelů korespondenčního listku soud. Odešli s tříměsíčním podmíněným trestem, velice zábavný byl Matoušův výsledek:

„Obžalovaný Mario Matouši, má váš otec nějaký majetek?“

„Nemá.“

„Obžalovaný Mario Matouši, má vaše matka nějaký majetek?“

„Nemá.“

„Obžalovaný Mario Matouši, máte vy nějaký majetek?“

Mario se na chvíli zamyslel a pak odpověděl: „Měl jsem kolo!“

Šachy hrával velmi dobře, získal titul mistra FIDE a hrával nejvyšší soutěže družstev i polofinále republikových přeborů jednotlivců, ale mnohem více ho to táhlo ke skladebnímu šachu. Múzou mu bylo pivo a on skládal mimořádně zajímavé koncovky, které vysoce hodnotili nejen rozhodčí na skladebních soutěžích, ale i praktičtí hráči.

Složil tři stovky studií, z nichž více než polovina byla oceněna. Ve dvaceti soutěžích získal první místo! Titul kompozičního velmistra mu sice nikdy nebyl udělen, ale to kvůli jeho problematické povaze. Od jisté doby přestal dbát na sportovní aspekt skladby a přestal obesílat Alba FIDE, což je předpoklad k udělení titulu. Matouše v té době zajímala již jen Krása.

Dva roky v základní vojenské službě

*Jako silný praktický hráč s titulem mistr FIDE
dával Mario Matouš i simultánky pro mládež*

Ostatně proto i přestal hrát nejvyšší soutěže družstev. Toužil se hrát krásnou partii, její výsledek už byl podružný. Jako ho nezajímaly tituly FIDE ve skladebním šachu, nezajímal ho ELO rating, ale ani výsledek zápasu družstva, za které hrál. Rád četl ruské klasiky, miloval Dostojevského. Z filozofů se mu líbil Nietzsche. Poslouchal country i vážnou hudbu, především Bacha, Beethovena a Mozarta. Sám hezky zpíval a hrál na mandolínu.

Začátkem sedmdesátých let se oženil, ale děti neměl a brzy se zase rozvedl. V polovině sedmdesátých let se přestěhoval do Prahy, kde ho jeho přátelé velmistr Eduard Meduna a mezinárodní mistr Petr Špaček pozvali do prvoligového týmu Tesla Karlín, kde nejen hrál šachy, ale získal i dobré zaměstnání. S Petrem Špačkem rok i společně bydleli – Mario byl prý výborný kuchař, jeho specialitou byly guláše, ale když bylo třeba v bytě uklidit, dostával deprese a na několik dnů mizel.

Později přestoupil do klubu TJ Spofa Praha a přestěhoval se na rozmezí Žižkova a Vinohrad. Žil zde s přítelkyní Hankou. Když v roce

2011 zemřela, začalo to jít s Mariem zdravotně z kopce. Závislost na alkoholu pokračovala, přidaly se deprese, zhoršily se nohy... Neměl žádné našetřené peníze, velmi malý důchod a kromě sestry ani nikoho blízkého. Sestra Ariana mu pomáhala zařizovat nejnnutnější věci a on se jí začátkem roku 2013 svěřil, že už nechce žít, že by spáchal sebevraždu, kdyby se nebál.

Už ani šachové úlohy neskládal. Koncem června zkolaboval a 4. července 2013 zemřel v nemocnici na Žižkově.

Pavel Matocha